PROMĚNY KRAJINY V ČASE A MYSLI ČLOVĚKA

AKVARELY JOSEFA HYZLERA

26. dubna tohoto roku proběhla v cyklu Hovory o Praze, pořádaném Klubem Za starou Prahu ve spolupráci s Národním muzeem v Praze, přednáška „Krajina a architektura v mé výtvarné tvorbě“, na níž představil čestný předseda Klubu Ing. arch. Josef Hyzler své akvarely české, moravské i slovenské krajiny.

V komentáři autor podrobně vysvětlil, proč jej právě ta která krajinná zákoutí zaujala a přírodní scenérie okouzlily. Jeho zájem ovšem nepřitahuje příroda divoká, člověkem nedotčená, ale naopak krajina krotká, dotýkaná po staletí tradiční zemědělskou činností, malebnou symbiózou, v níž člověk ponechá krajině její půvab a charakter, zatímco ona mu tuto ohleduplnost oplatí úrodou a neměnnou krásou. Moderní technická civilizace se svými nároky na zjednodušení zemědělských aktivit, dopravní komfort i hlad po lukrativním využití pozemků bohužel zasahuje na mnoha místech do vzhledu krajiny bezohledně, rušivě a necitelně.

Mizející kvality tradiční krajiny by měly být chráněny stejně jako hodnotné historické stavby. Akvarely Josefa Hyzlera jsou v tomto ohledu názorné a velmi poučné, samozřejmě vedle svých předností uměleckých a vzácné dávky laskavosti, klidu a moudrosti, kterou v nich vycítí každý divák, i kdyby jejich autora neznal. Právě proto, abychom si některé souvislosti vztahu krajiny a člověka uvědomili, zařazujeme výběr na přednášce prezentovaných děl v této příloze Věstníku, a to s komentářem autora.

Architekt Josef Hyzler vypráví: Když nás profesor V. V. Štech jako mladé studenty architektury na ČVUT v druhé poválečné polovině čtyřicátých let minulého století seznamoval s dějinami umění, poukázal na vzácný jev v historii českého baroku: tehdy vrcholná sochařská tvorba opustila přeplněné interiéry kostelů a průčelí paláců a našla své další uplatnění ve volné přírodě české krajiny. V 19. století pak v tomto duchu pokračovala zřizováním množství křížů s utrpením Páně, soch světců, drobných kapliček a výsadbou pamětních lip lidová zbožnost, která však touto činností strukturu krajiny nenarušovala, nepřetvářela, ale naopak doplňovala a umocňovala.

Ačkoliv se jednalo o křesťanskou tématiku, prof. Štech, ač ateista, tento kulturní jev vysoce kladně hodnotil jako přínos krajině, která zas zpětně působila na psychiku člověka! Upozorňoval nás, že koncentrace plastiky v české krajině nemá obdobu ani v kulturně starších a bohatších oblastech západní Evropy.

Na náš dotaz, kde pan profesor vidí krajinu, která by se nejvíce blížila české duchovní mentalitě, odpověděl, že v krajině nepatetické, přiměřeně plastické, kde se harmonicky střídají a vzájemně do sebe přecházejí úrodné nivy s mírnými lesem porostlými hřebeny, v krajině, která působí hlubokým vnitřním smírem bez zranění způsobených současnou technickou civilizací.

1. Krajina na Voticku, 1987

Za krajinu dosud se zřetelnými barokními rysy považoval profesor V. V. Štech Sedlčansko, Sedlecko a Voticko.

2. Podještědí, usedlost v Cetenově, 1982

Krajina v Podještědí si dokázala díky vědomé péči obyvatel udržet svůj osobitý půvab a přitažlivost. Podještědské selské rody, které hospodařily za horších podmínek, než jaké skýtalo jižněji položené úrodné Boleslavsko, měly svoji osobitou filozofii, založenou na cti a pracovitosti.

Každý statek měl ještě ze starších dob krásnou obytnou pečlivě udržovanou dřevěnou budovu, pokud však nebyla již dříve nahrazena zděnou novostavbou, pečlivě ošetřované plochy kolem statku včetně rolí a ovocného sadu v záhumení. Bývalo pravidlem starých časů, že statky byly ze severní strany chráněny vysokými listnatými stromy proti bouřím a šíření požárů, takže celé vesničky byly skryty v zeleni. Do podvědomí obyvatel Podještědí vstoupilo mimořádně pozitivně dílo spisovatelky Karoliny Světlé a stále v něm své místo má.
V době bezprostředně minulé vykonal pro znovuoživení historické identity kulturně smýšlejících obyvatel Podještědí svým literárním dílem a objevem dosud nelokalizované johanitské komendy v Českém Dubu vzácný člověk PhDr. Tomáš Edel, kterého jsme bohužel na jaře tohoto roku vyprovodili na jeho předčasné poslední cestě.

3. Úval, předhistorické inundační vodoteče západně od Budišova, 1984

Polootevřený bok dává představu o skalním podloží místní krajiny a působí jako estetické oživení svého okolí, které bylo zbaveno kamenných shluků a remízků a proměněno v krajinářsky nezajímavou obilnou step.

4. Krajina u Hodova, 1976

První vlna agrotechnických úprav po vyvlastnění půdy zemědělskému obyvatelstvu vesnic sledovala spíše jen scelení pozemků zrušením mezí a přebytečných polních cest, ale ponechala remízky i jednotlivé stromy vyrostlé mezi balvany. Menší balvany byly soustředěny do shluků a velké byly ponechány na místě. To sice v detailu povrchovou strukturu změnilo, ale základního charakteru krajiny se to nedotklo. Tento kompromis by byl pro ochranu krajiny a zemědělské zájmy oboustranně přijatelný.

5. Krajina u Náramče, 1976

Srpnové slunce dokáže převléci krajinu do zlatooranžového hávu plného vůně bylin a nečekaných barevných akcentů, jakoby neměla nic společného se svou až tíživou atmosférou doby předjarní a podzimní. Znalci tvrdí, že právě zde je nejzápadnější místo této zeměpisné šířky, kde se vyskytují kavily jihovýchodních evropských stepí.

6. Krajina u Náramče, 1981

Tatáž krajina jako na předchozím akvarelu, ale již poškozená. Na trhání masivních kamenných bloků, které po miliony let setrvávaly na jednom místě, byla povolána armáda, aby uvolnila a vyčistila krajinu pro zemědělskou činnost.

7. Krajina u Náramče, 1983

Esteticky působivý krajinný útvar, který si svoji identitu zachoval díky metodě první vlny agrotechnických úprav, která horní skalnatý pás ponechala jako pastvinu a zemědělská činnost se soustředila v níže položené nivě, kde zůstaly balvany zachovány.

8. Krajina u Hodova, 1976

Rovněž jeden z příznivých případů, kdy krajině byla po první vlně agrotechnických úprav ponechána její přirozená identita.

9. Krajina u Hodova, 1976

Koncem sedmdesátých let a v letech osmdesátých minulého století byly v této horácké oblasti prováděny nejbrutálnější agrotechnické úpravy. Sledovaly vytvoření velkých zemědělských ploch bez jakýchkoliv překážek.
Akvarel zachycuje v levé straně takto připravenou plochu bývalé „občiny“, obecní pastviny přístupné od nepaměti všem obyvatelům vesnice, a na pravé straně původní stav krajiny. I když ekonomický výnos pastviny byl nulový, byl obětován přirozeně modelovaný terén s bohatým bylinným porostem endemitních a léčivých rostlin a řadou drobných živočichů.
Vegetační režim si zde příroda organizovala sama, kromě několika chudých kopanicových políček mezi kameny. Dodnes je známo lidové rčení: „Za každým kamenem bochník chleba.“ Vnímavý duch byl při každé návštěvě této

pastviny zaujat množstvím dosud neobjevených nových tvarů a jejich souvislostí, a když kvetly šípkové růže, okouzlen nezapomenutelným dojmem. Dnes jsou tato místa nahrazena obilnou plání bez jediného detailu, který by lidské oko zaujal.

10. Jaro v chudé krajině, 1970

Motiv, který mne uchvátil svojí prostou a pravdivou krásou, která se stává metaforou tvrdého života této části Horácka, kde se člověk nevzdává, ale usiluje o svůj chléb na malých políčkách mezi skupinami balvanů. Když jsem si chtěl na jaře v roce 2009 obnovit svůj někdejší hluboký vnitřní prožitek, nalezli jsme zde holou travnatou pláň zbavenou všeho: kvetoucích stromů u silnice, skupinek balvanů a dokonce i borový les na horizontu byl vykácen. Pouze Boží muka u silnice zůstala zachována jako identifikační znak zaniklé krajiny.

11. Krajina u Hodova, 1976, 1980

Široká niva se skupinami obřích kamenů dává krajině monumentální charakter a vyvolává až metafyzické otázky o původu a smyslu věcí kolem nás.

12. Ždiar, Bachledova dolina, 1982

Osada založená expandujícími mladými Žďářany ve vyšších polohách nad mateřskou obcí, pojmenovaná podle slavného tatranského průvodce, který zahynul při snaze o záchranu neukázněných turistů. Osada je vybudována svépomocí z místních materiálů, kamene a dřeva. Ačkoliv zevnějšek staveb působí drsně, stěny obytných „izeb“ jsou obíleny, nábytek je bohatě pokryt vyšívanými dekami a dečkami, po stěnách jsou rozmístěny obrazy svatých, nikde nechybí korpus s křížem, takže interiér působí velmi útulně a příjemně, podobně jako srdečná a otevřená povaha místních horalů.

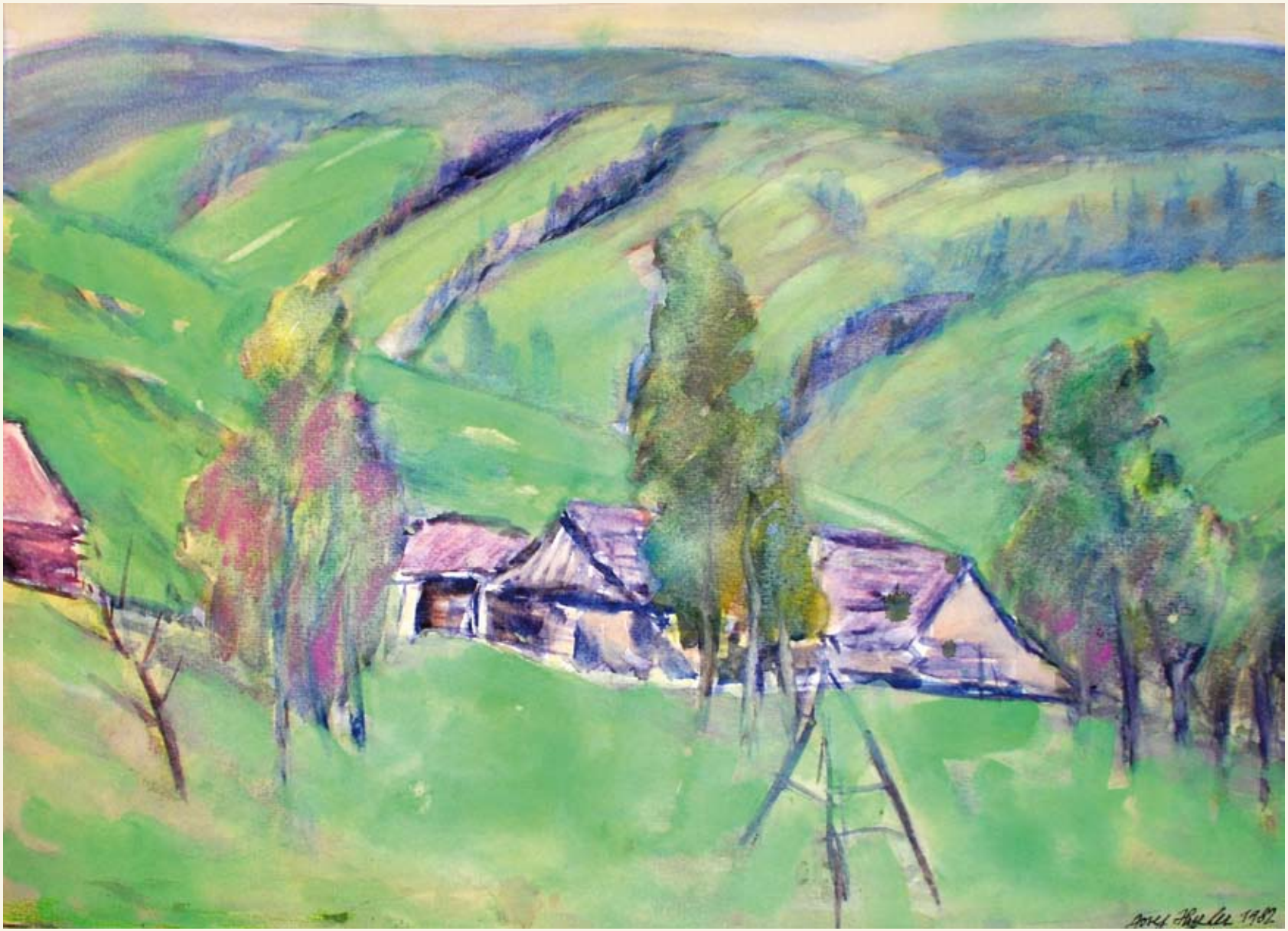

13. Osamělý dvorec ve Ždiaru, 1982

Rozsáhlé plochy svěží zeleně, vlahý, osvěžující červencový vzduch, krajina prozářená sluncem, horský klid přinášející úlevný životní pocit, po jakém moderní člověk vědomě či podvědomě touží.

14. Horská chalupa ve Ždiaru, 1976

Lidské dílo, které působí spíše dojmem, jako by jej stvořila příroda. Tak dokonale do ní zapadá. Stavba nemá jediný pravý úhel, ani skutečnou svislici nebo horizontálu. Třítrakt respektuje terén a i vnitřní podlahy jsou zešikmené.

15. Osturňa, 1982

Nejvýše položený dvorec při stezce z Osturňy přes hřeben Spišské Magury do Ždiaru působí příznivě rozložením jednotlivých staveb podél stezky.